

KREDIT-MODUL TIZIMI SHAROITIDA TA'LIMNI INDIVIDUALLASHTIRISH JARAYONINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY ASOSLANISHI

*Arzikulova Surayyo Fayzullayevna,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.1.004>*

Annotatsiya. Maqolada ta'lim tizimi zimmasiga yuklatilayotgan zamonaviy talablar uni rivojlantirishda istiqbolli yo'nalish sifatida individuallashtirishning ahamiyatini tobora oshib borishi, individuallashtirish ta'lim olishning vazifalaridan biri, inson kapitalini rivojlantirishi, faoliyatni ongli tushunishi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim-tarbiya, ta'lim, kreativlik, faoliyat, muloqot, pedagog, kredit-modul, individuallashtirish.

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ КРЕДИТНО- МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

*Арзикулова Сурайё Файзуллаевна,
Шахрисабзский государственный педагогический институт, научный
сотрудник*

Аннотация. В статье описывается важность индивидуализации как перспективного направления ее развития в связи с современными требованиями, предъявляемыми к системе образования, индивидуализация является одной из задач образования, развития человеческого капитала, осознанного понимания деятельности.

Ключевые слова: Образование, воспитание, творчество, деятельность, общение, педагог, кредитный модуль, индивидуализация.

THEORETICAL JUSTIFICATION OF THE ORGANIZATION OF THE PROCESS OF INDIVIDUALIZATION OF EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF THE CREDIT-MODULE SYSTEM

*Arzikulova Surayyo Faizullayevna,
Shahrisabz State Pedagogical Institute researcher.*

Abstract. The article describes the importance of individualization as a promising direction in its development due to the modern requirements imposed on the educational system, individualization is one of the tasks of education, development of human capital, conscious understanding of activity.

Key words: Education, education, creativity, activity, communication, pedagogue, credit module, individualization.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF5712-sonli "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi" to'g'risidagi Farmonining qabul qilinishi va u asosida amalga oshirilayotgan islohotlar o'qitish metodikasini takomil lashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish

tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etishni taqozo etmoqda [1].

Hozirda jahon ta'lim tizimida individuallashtirish va tabaqalashtirish tushunchalari keng ko'lamda tatbiq etilmoqda. Bunday yondashuv o'zbek xalqi ta'lim tizimida asrlar davomida mavjud bo'lgan. O'tmishda maktabxonalar ayniqsa, madrasalarda ta'lim oluvchilarga alohida yondashilgan holda, ularning qiziqishlari va intilishlarini hisobga olib ta'lim-tarbiya berilgan. Har bir ta'lim oluvchining muayyan mavzuni bilish imkoniyatlari va o'zlashtirish darajalari aniqlangan.

Bugungi kunda ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida ta'lim muassasalarida yangicha innovatsion metodlar va yangicha yondashuvlar asosida ta'lim berish yo'lga qo'yilmoqda. Shunday samarali, zamonaviy va mazmunli yondashuvlardan biri shaxsga yo'naltirilgan bu ta'limni individuallashtirish hisoblanadi [2].

Pedagogika ensiklopediyasida "Individual yondashuv metodi – (lot.individium – bo'linmas) pedagogik jarayonni o'quvchining individual o'ziga xos jihatlari (mijozi, xarakteri, qobiliyati, moyilligi va boshqalar)ni e'tiborga olgan holda amalga oshirish metodi" sifatida talqin etiladi [3].

Ta'limni individuallashtirish g'oyasi pedagogik bilimlarni shakllantirishning umumiy ilmiy mantig'ida mos ravishda rivojlanganligi I.L.Chernyakova tomonidan o'rganilgan [4]. Uning izlanishlarini tahlillash va umumlashtirish asnosida individuallashtirish g'oyasining shakllanish va rivojlanish bosqichlarini quyidagicha pog'onalash mumkin;

- nazariyagacha bo'lgan bosqich – falsafiy bilimlar doirasida inson individualligini tushunishning shakllanishi bilan ifodalanadi;

- klassik ratsionallik bosqichi – o'qitishning yetakchi tamoyillaridan biri sifatida o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olinishi bilan ifodalanadi;

Suqrot ta'lim inson va uning ruhi haqidagi bilimdan kelib chiqishi yoki asoslanishi kerakligini ta'kidlagan[5]. U har bir o'quvchini shaxsi o'z-o'zini axloqan takomillashtirishga bog'liq ravishda ta'lim insonni kamolotga olib keladigan, ichki tuyg'usiga asoslangan, bilimlarini qalban qayta ishlashga yo'naltirilgan jarayon deb hisoblaydi.

Bugungi kunda o'quv jarayonini individuallashtirish va tabaqalashtirishga oid turlicha yondashuvlarning mavjudligiga qaramasdan, mutaxassislar quyidagi talqinga ko'proq moyillik bildiradilar:

- Ta'limni individuallashtirish – bu o'quv jarayonini tashkil etish, uning yo'llari, usullari, o'qitish maromini tanlashda o'quvchilarning o'ziga xosligi, ularning rivojlanganlik darajasi va o'qish layoqatini hisobga olish demakdir.

- O'quv jarayonini tabaqalashtirish – o'quv jarayonini tashkil etishda o'quvchilarni muayyan o'ziga xos jihatlarga ko'ra alohida o'qitish imkonini beruvchi guruhlarga ajratish demakdir[6].

O'zbek xalqining tarixiy tajribalarini o'rganish natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, o'qitishning jamoaviy shaklidan ko'ra o'quv jarayonini individuallashtirish va tabaqalashtirish ko'p jihatdan samaralidir. Shu bilan bir qatorda, o'quv jarayonini individuallashtirish va tabaqalashtirish bo'yicha xorijiy pedagoglarning nazariy yondashuvlari mavjud va ular alohida ahamiyatga molik.

Jumladan, AQSh ta'lim tizimida qo'llaniladigan barcha pedagogik shakl va metodlar o'quv jarayoniga o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda tatbiq etilmoqda[7]. O'quv jarayonini individuallashtirishning bir qator strategiyalari mavjud bo'lib ular quyidagilar:

- o'qitishga bog'liq bo'lmagan holda eng kam sonli o'quvchilardan boshlab butun

guruh a'zolarining o'ziga xosliklarini hisobga olish;

- ta'limning turli variantlarini ishlab chiqish, jumladan, o'quvchilarga muayyan mavzuni o'rgatish maromi, maqsadlari, metodlari, o'quv materiallari, talab etilgan o'zlashtirilganlik darajalari kabilarni ko'p variantlarda taqdim etish;

- ta'limda individuallashtirishni qo'llash o'rgatiladigan barcha o'quv predmetlari, ularning muayyan qismlari, o'quv kurslari, o'quv materiallari va alohida o'quvchilarga nisbatan amalga oshiriladi.

Buning natijasida o'quvchilarning umumiy belgilariga asoslangan holda turli guruhlarni tashkil etish mumkin. Avstriyada o'quvchilarning bilish faoliyatini individual rivojlantirishga asoslangan dasturlarda o'quvchilarning o'ziga xos layoqatlariga asoslangan holda ularning mustaqil ishlarini takomillashtirishni nazarda tutadilar. Individuallik o'quvchilarning sinfdagi mustaqil ishlari, topshiriqlar, individuallashtirish esa, o'quv topshirig'i har bir o'quvchi uchun uning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda alohida-alohida tanlan ganda vujudga keladi. Angliya maktablarida o'quv jarayoni tabaqalashtirish tamoyili asosida tashkil etilgan. O'quvchilar boshlang'ich ta'lim bosqichini o'tagandan keyin uch xil yo'nalishdagi maktablarga bo'linadilar. Ular: grammatik yo'nalishdagi maktablar, zamonaviy o'rta maktablar va texnika sohasidagi o'rta maktablardir.

Bu maktablarning har biriga o'quvchilar aqliy qobiliyatlari va umumiy rivojlanish darajalariga ko'ra taqsimlanadilar. Bugungi kunga kelib ta'lim jarayoniga bo'lgan yondashuvlar tubdan o'zgarimoqda. O'quv jarayoniga individual yondashuv o'quvchilarning aqliy qobiliyatlari va qiziqishlariga qarab amalga oshirilmoqda. Ta'lim bosqichlarining har birida o'quv jarayonini individuallashtirish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, u o'ta murakkab pedagogik jarayon sifatida tavsiflanadi. Angliya maktablarida ikki turdagi individuallashtirilgan o'quv jarayoni amal qiladi:

- o'quvchilarning turli guruhlarga ta'lim berish, bunda ularning layoqatiga bog'liq holda turli darajaga ega bo'lgan turlicha bilimlar taqdim etiladi;

- bir qator o'quv predmetlari va ta'lim sohalaridan chuqurlashtirilgan bilim berish.

Umuman olganda, o'quv jarayonini individuallashtirishning mazkur shakllari qulay bo'lishi bilan bir qatorda, ayrim kamchiliklarga ham ega. Boshlang'ich ta'lim jarayoniga individual yondashuvni tatbiq etishda quyidagi qulayliklar mavjudligi kuzatiladi:

- o'qitish jarayonida har bir o'quvchining o'ziga xosligini hisobga olish imkoniyati tug'iladi;

- o'quvchilarning o'quv-biluv jarayoniga bo'lgan qiziqishlari ortadi; mustaqil ishlarning ahamiyati oshadi; individual topshiriqlarni bajarish jarayonida o'quvchilarning ijodkorlik ko'nikmalari rivojlanadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz kerakki, pedagogika nazariyasi va tarixiga doir o'tkazilgan tadqiqotlar tahlili ta'limda individuallashtirish konsepsiyasining qadimgi, antik, o'rta va hozirgi davrdagi tadrijiy taraqqiyotini tushunish orqali uning rivojlanish trayektoriyasini aniqlashga imkon beradi. Shuningdek, zamonaviy sharoitlarda ta'limni individuallashtirishning rivojlanishiga doir tahlillarni umumlashtirish, konsepsiyasini takomillashtirish, uning tarkibiy qismlarini muvofiqlashtirish mavjud vazifalarga uchun yetarlicha ilmiy-nazariy bilan asoslar paydo bo'lganligini ham qayd etish joiz bo'ladi.

Shuni ta'kidlashimiz mumkinki, rivojlangan xorijiy davlatlar pedagogikasidagi individuallashtirish sohasiga doir bilimlarning sezilarli darajada kengayib borayotganligi, yangi tajribalar bilan boyitilayotganligi, ta'limning fundamental tushunchasi sifatida

qaralayotganligi hamda barqarorlikka ega ekanligi natijasida erishilgan muvaffaqiyatlarni milliy pedagogikamizga singdirish mamlakatimizda ta'lim maqsadlariga erishish va sifatini ta'minlash uchun mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-sonli "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi" to'g'risidagi Farmoni.
2. Xujayarova N.S. Individual learning trajectory in increase of educational efficiency. *Galaxy international interdisciplinary research journal (GIIRJ) ISSN (E): 2347-6915 Vol. 12, Issue 2, February (2024)* <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/5271>. Page 474.
3. *Pedagogika: ensiklopediya. II jild./ tuzuvchilar: Jamoa. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. 2015, 368-b.*
4. Anyon, Yolanda; Nicotera, Nicole; Veeh, Christopher A. Contextual Influences on the Implementation of a Schoolwide Intervention to Promote Students' Social, Emotional, and Academic Learning // *CHILDREN & SCHOOLS* Том: 38 Выпуск: Стр.:81-88 Опубликовано: APR 2016 <http://webofscience.com>.
5. Xudayberdiyeva Janona. "Ta'limda individuallashtirish g'oyasining rivojlanish genezisi". <https://doi.org/10.5281/zenodo.10467003>.
6. Arziqulova S.F. Forming the methodology of self-personalization of students in the conditions of the credit module system. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. 708-710 bet.* https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=M7z9ytEAAAAAJ&citation_for_view=M7z9ytEAAAAAJ:UeHWp8X0CEIC.
7. Xujayarova N.S. Development of Creative Thinking Skills in Students Based on an Individual Learning Trajectory. *Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences (IJNRAS) Volume: 02 Issue: 12 | 2023 ISSN: 2751-756X* <http://innosci.org>. | Page 89
8. Arziqulova S.F. Kredit-modular tizimi bo'yicha talabalar tayyorlash jarayoni ta'lim tashkilotlari. *Fan, innovatsiya, ta'lim: akut masalalar va zamonaviy jonlar. 154-158-bet.* https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=M7z9ytEAAAAAJ&citation_for_view=M7z9ytEAAAAAJ:u-x6o8ySG0sC
9. Arziqulova S.F. Forming the methodology of self-personalization of students in the conditions of the credit module system. *FARS International Journal of Education Social Science G Humanities.(FIJESH). Page 708-710. ISSN:2945-4492 VOL. 11 NO. 2 (2023): FIJESH.* <http://farspublishers.org/index.php/ijessh/article/view/545>.